

לשבת ולעבור מול ועל יד מתפלל

עיינו במקורות.

מה שצמי האיטור ומה ההבדל ההלכתי בין השעמים?

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לא עמוד ב

אני האשה הנצבת עמכה בזה, - אמר רבי יהושע בן לוי: מכאן שאסור לישב בתוך ארבע אמות של תפלה.

רש"י

הנצבת עמכה - משמע אף הוא עמה בעמידה.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כז עמוד א

רב איקלע לבי גניבא וצלי של שבת בערב שבת, והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא לאחוריה דרב, וסיים רב ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה. שמע מינה תלת: שמע מינה מתפלל אדם של שבת בערב שבת, ושמע מינה מתפלל תלמיד אחורי רבו, ושמע מינה אסור לעבור כנגד המתפללין. מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אסור לעבור כנגד המתפללין. - איני? והא רבי אמי ורבי אסי חלפי! - רבי אמי ורבי אסי חוץ לארבע אמות הוא דחלפי.

רש"י

ולא פסקיה לצלותיה - כלומר: לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל, לעבור לפניו ולישב במקומו, אלא עמד על עמדו.

תוספות מסכת ברכות דף לא עמוד ב

מכאן שאסור לישב בד' אמות של תפלה - בין מלפניו (בין מלאחריו) ובין מן הצדדין ופירשו תשובת הגאונים דוקא ביושב ובטל אבל אם היה עוסק בק"ש ובברכותיה וכיוצא בהם אפילו יושב שפיר דמי. [עמכה] - עמך משמע בתוך ארבע אמות משום דכתיב עמכה מלא בה"א כלומר שלא היה יושב בתוך ארבע אמות שלה כי אם בהמישית.

הירושאי הרשב"א מסכת ברכות דף לא עמוד ב

אני האשה הנצבת עמכה בזה אריב"ל מכאן שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה. ואמרו הגאונים ז"ל לא שנו אלא ביושב ודופם אבל אם הוא עסוק בתפלה או קורא את שמע שפיר דמי ושמעתי שכך אמרו בירושלמי.

בית הבחירה למאירי מסכת ברכות דף לא עמוד ב

אסור לאדם לישב תוך ד' אמות לחברו המתפלל מעומד ויש מי שאומר שלא נאמר אלא ליושב ובטל אבל אם היה זה מתפלל מעומד וזה מיושב אין צריך להרחיק ממנו וכן הדברים נראין אלא שהמנהג להרחיק אף ליושב ומתפלל ודוקא סמוך לו מצדדיו אבל לאחריו אין נוהגין להקפיד שאין תכונה אלא שלא יתן לב עליו ותתבלבל תפלתו ויתנים סימן לדבר עמכה בזה זה בגימטריא י"ב ד' לפניו וה' משני צדדיו וכשם תלמוד המערב ראיתי בקצת תוספות ד' אמות של תפלה לכל רוח נרות בין מלפניו בין מלאחוריו ולשטה זו פירשו הטעם שמא יתפלל על צרכיו וחברו שומע ומתבייש.

חגמת שלמה מסכת ברכות דף לא עמוד ב

תוס' בד"ה מכאן שאסור כל בין מלאחריו נמהק ת"ב נ"ל טעות. הנה בגמטריא תריסר דהיינו מלפניו ומצדדין וכן באשר"י ע"ש:

מהרש"א חידושי הלכות מסכת ברכות דף לא עמוד ב

תוספות בד"ה מכאן שאסור כל בין מלפניו ובין מלאחריו כל עכ"ל ובין מלאחריו בטור אינו וכצ"ל לפי הגי' [הגימטריא] זו מ"ש הרא"ש אבל צריך ליתן טעם אמאי לא השיב מאחריו ויותר נ"ל שלא למתק דברי התוס' אלא דתרתין מן הצדדין השיב להו כהו כמו מלפניו ולאחריו דו"ק:

טור אורח חיים הלכות תפלה סימן קב

אני האשה הנצבת עמכה בזה מכאן שאסור לישב בתוך ד"א של תפלה ובין מלפניו בין מלאחריו בין מן הצדדין צריך להרחיק ד"א שנאמר הנצבת עמכה שהיה עומד כמותה בזה בגימטריא תריסר דהיינו י"ב אמות לשלשה הרזחות וכתבו הגאונים דוקא כשיושב בטל אבל אם עוסק בתפל' כגון בק"ש וברכותיה וכיוצא בו עפ"ר דמי ומשמע מדבריהם שאם עוסק בתורה אסור שלא הזכירו אלא ק"ש וברכותיה והכי מסתבר אף ע"ג דחמירא תורה מתפלה שהרי מי שתורתו אומנתו אינו מפסיק ממנה לתפלה בהא תפלה עדיפא שהטעם שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפלה מפני שנראה כאילו תבירו מקבל עליו מלכות שמים הוא אינו מקבל וכשהוא עוסק בק"ש וברכותיה אזל ליה האי טעמא אבל אם הוא עוסק בתורה אכתו איתא האי טעמא ועוד נלמד מן הגדון שהרי עלי מסתמא לא היה עומד בטל מת"ת כדאמרינן אסור לת"ת לעמוד במקום הטינופת לפי שא"א לו בלא ת"ת ואפילו הכי היה צריך לעמוד ואם היושב ישב כבר לעמד זה והתפלל בצדו היה אומר א"א ז"ל שאינו צריך לקום שהרי זה בא בגבולו אף על פי שיש להשיב דהא ילפינן מעלי והוא היה יושב תחלה דכתיב ועלי הכהן יושב על מזוזות ויכל ה' ואפ"ה הוצרך לקום מ"מ אין משיבין את הארי אחרי מותו וגם כי לשון הגמרא משמע כדבריו דקאמר אסור לישב דמשמע אסור לישב אצל המתפלל אבל אם ישב כבר מותר מדלא קאמר אסור להיות יושב ואסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד"א דוקא לפניהם אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד:

בית יוסף אורח חיים סימן קב

ומ"ש רבינו ומשמע מדבריהם שאם עוסק בתורה אסור שלא הזכירו אלא ק"ש וברכותיה. נראה שאינו רוצה לומר דדוקא ק"ש וברכותיה אבל אם עוסק בשאר עניני תפילה לא דא"כ וכיוצא בו שכתבו הגאונים לאתווי מאי אלא ודאי כל שעוסק בדברי שיר ושבח וברכות הנאמרים לפני התפילה או לאחריה כעוסק בק"ש וברכותיה דמי וכן כתוב בהגהות מיימוניות פ"ה (תפילה אית ל) בשם הגאונים דאם הוא עוסק בתפילה או בק"ש או בשאר דברי שיר ושבח מותר ואין צריך להרחיק כלום וכן פסקו כל רבותינו ע"כ וכן כתוב בתרומת הדשן סימן ג. ואפשר שאפילו אם עוסק במרק אחרו מקומן שנהגו לקרות שהריית חשוב מעוסק בתפילה שכיון שנהגו לאומרו קודם תפילה מעניני תפילה הוא חשוב וכן נראה מדברי ה"ד יונה (כג. ד"ה אני) שכתב זה לשינו ואמרו הגאונים דכי אמרינן שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה דוקא כשאינו קורא ק"ש או פסוקים אחרים אבל אם קורא שום דבר אין בכך כלום ע"כ ורבינו ירוהם (נתיב ג ח"ו כו) כתב נראה כי אם היושב קורא קרבנות או פסוקי דזמרה שאסור ויש מי שכתב שאפילו אין היושב קורא אלא פסוקי דזמרה מותר עכ"ל זה לשון אהל מועד (תפלה דרך ג נתיב ז) אסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה ופירשו הגאונים שאם היה עוסק בתפילה או קורא את שמע מותר ודוקא מן הצד אבל כנגדו אפילו כמלא עיניו אסור ואפילו עוסק בק"ש:

ומה שטען רבינו דאם עוסק בתורה אסור לישב אצל המתפלל מפני שהטעם שאסור לישב מפני שנראה כאילו תבירו מקבל עליו וכו' אבל כשהוא עוסק בתורה אכתו איתא האי טעמא. יש לדחות דלא אמרו אלא ביושב ודומם אבל כשיושב וקורא בתורה הרי הוא מקבל עליו עיל מלכות שמים דכיון דמי שתורתו אומנתו אינו מפסיק מתלמוד תורה לתפילה כל שעוסק בתורה כמתפלל דמי ועדיף מינה. ומה שטען מעלי דמסתמא לא היה עומד בטל מתלמוד תורה כדאמרינן אסור לתלמיד חכם לעמוד במקום הטינופת וכו'. יש לומר שאין זו ראייה דהא לא אמרו שאסור לתלמיד חכם לעמוד בלא תלמוד תורה אלא דיינו לומר דמסתמא חזקה לתלמיד חכם שאינו יכול להעמיד עצמו מדברי תורה ולכך אסור לו לעמוד

במקום הטינופת מפני שלא יוכל להעמיד עצמו מדברי תורה ונמצא עוסק בתורה במקום הטינופת אבל כל שעומד במקום טהרה עוסק בתורה כשירצה ויעמיד עצמו כשירצה ואפילו אם תמצא לומר דכי אמרין שאי אפשר לו בלא תלמוד תורה היינו לומר שאסור לו לעמוד בלא תלמוד תורה איכא למימר דלאו למימרא שצריך שיוציא בשפתיו אלא בהרהור בעלמא מגי ליה ורהורד אסור במקום הטינופת וכך אמרו בהדיא בפרק מי שמתו תלמיד חכם אסור לעמוד במקום הטינופת לפי שאי אפשר לו בלא הרהור תורה ועלי היה מהרהור בדברי תורה ולא היה מוציא בשפתיו ומפני כך אסור לו לישב בתוך ד' אמות של מתפלל אבל אם היה עוסק בתורה ומוציא הדברים בשפתיו היה מותר לו לישב: ומ"מ מאחר שהגאונים לא הזכירו אלא ק"ש וברכותיה וכיוצא בו הוה משמע דדוקא דברים שהם מתיקוני התפלות אבל שאר דברי תורה לא אלא שמצאתי לסמ"ג (עשין יט קב ע"ג) שכתב וזה לשונו כתב מורי דבינו יהודה בשם תשובת הגאונים דוקא כשהיושב בטל אבל אם עוסק בתפילה או עוסק בתורה שפיר דמי עכ"ל וגם סמ"ק כתב בסימן י"א (הגהות אות כב) שאם עוסק בתורה שפיר דמי ומתוך כך נראה דלא הזכירו הגאונים ק"ש וברכותיה וכיוצא בהם אלא משום דאירחא דמילתא הני הוא שבעוד שזה מתפלל הכירו עוסק במולי תפילה אבל אין הכי נמי שאם הוא עוסק בדברי תורה אף על פי שאינם ענין לתפילה וק"ש שפיר דמי:

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן קכ

(א) ובמדרכי פרק אין עומדין (דף נ"א ע"א) (סי' קה) דאף לאחריו אסור לישב בארבע אמותיו וכן הוא שם בתוספות (לא: ד"ה מכאן) וצריך עיון דאם כן הוי ס"ז אמות ומדברי השור משמע דלאחריו שרי ולכן דריש בזה דהוה גימטריא תריסר אבל באשיר"י כתוב אסור לישב בד' אמות של תפילה בין מלפניו בין מלאחריו בזה בגימטריא תריסר היינו ד' אמות לכל רוח ולכן נראה דב' הצדדין אינן חשובים אלא לד' אמות אחד ולעולם לאחריו גם כן אסור ומצאתי כתוב בביאורי אשיר"י שכתבתי בשלמדהי האשיר"י ממורי הגאון מוה"ר שכנא ז"ל יש אומרים שד' אמות שלפניו לא קתשוב משום דלפניו אפילו חוץ לד' אמות אסור דמפסיק בינו לבין הקיר וי"א שאין לגרום לאחריו דלאחריו שרי עכ"ל ושני החירוצים אינם נכונים דמשום הפסק ליכא כמו שכתבתי לעיל סימן צ' (אות ה) וגם אין למחוק לאחריו שהרי גם כן הוא בתוספות ובמדרכי לכן נ"ל כמו שתירצתי דב' הצדדים חשובים כאחד ומיהו בב"י כתב בשם ספר אהל מועד דכנגדו אפילו כמלא עיניו אסור וצריכין לדחוק דאף על גב דאין בו משום הפסק אם שניהם מתפללים מכל מקום אם אין הראשון מתפלל אסור לעמוד לפניו ואם כן מתירץ בתירוץ ראשון של הביאורים וכן משמע מזהר פרשת ויהיו חיי שרה (קלב א):

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפלה סימן קכ

סעיף א

אסור לישב בתוך ד' אמות של מתפלל; בין מלפניו בין מן הצדדין (בין מלאחריו), (תוס' ומדרכי ואשרי פ' אין עומדין) צריך להרחיק ד' אמות; ואם עוסק בדברים שהם מתיקוני התפלות, ואפילו בפרק איזהו מקומן, אינו צריך להרחיק; ויש מתיר בעוסק בתורה, אף על פי שאינו מתיקוני התפלות; ויש מי שאומר דה"מ מן הצד, אבל כנגדו אפילו כמלא עיניו אסור, אפילו עוסק בק"ש.

סעיף ב

יש מי שאומר שאם היושב בצד המתפלל חלוש, מותר.

סעיף ג

אם היושב ישב כבר, ועמד זה בצדו, אינו צריך לקום, שהרי זה כא בגכולו. (ומ"מ מדח חסידות הוא לקום אפ"י ככהאי גוונא) (ב"י בשם מהרי"א).

סעיף ד

אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד' אמות, ודווקא לפניהם, אבל בצדיהם מותר לעבור ולעמוד.

סעיף ה

אם השלים תפלתו והיה אדם אחר מתפלל אחריו, אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור מי שאחריו את תפלתו, שאם יעשה זה הרי הוא כעובר כנגד המתפלל; וצריך לדקדק בזה, אפי' אם האחרון התחיל להתפלל אחריו, מאחר שכבר התחיל.

ט"ז אירת היום סימן קב

(ג) (פמ"ג) ואפי' בפרק איזהו מקומן - כיון שנהגו לאומרו קודם תפלה מעניני תפלה הוא חשוב אבל שאר ד"ת שאינו שייך לתפלה צריך לעמוד הוא דעת הטור שכתב שהטעם שאסור לישב בתוך ד"א של תפלה מפני שנראה כאלו הכירו מקבל עליו עול מלכות שמים והוא אינו מקבל וכשהוא עוסק בק"ש ובמרכותיה אזיל ליה האי טעמא. אבל אם הוא עוסק בתורה אכתו איתא דאי טעמא עכ"ל. וקשה לי במ"ש שהטעם מפני שנראה שאינו מקבל עול מלכות שמים בק"ש נמי נימא הכי ונימא שאסור לישב בתוך ד"א של הקורא ק"ש ושותק דהא עיקר קבלת מ"ש הוא בק"ש ותפלה לאו קבלת מ"ש היא רק רחמי וצלותא היא ותו לפי טעם זה קשה מאי אהני הרחוקת ד"א לבטל חשישא זו ותו מנ"ל לרבינו לומר טעם זה והלא מקרא דהנה ילפינן לה. ואפשר לומר ט"א דהמקום שהמתפלל עומד אדמת קודש הוא כ"ז שהוא מתפלל וע"כ צריך לאותו שהוא באותו מקום דהיינו תוך ד"א לנהוג בו כבוד וכל שיושב ואינו עוסק ג"כ בדבר קדוש הוי כאלו לאו קדושה שם והנה כשאר מקומות שבבית ע"כ צריך שיעמוד להראות שיש כאן קדוש אבל אם עוסק בתפלה או בד"ת אפילו יושב הוי עליו ג"כ קדושה. זה ב"ל טעם נכון לאותם שסוברים גם ד"ת מהני כמ"ש אה"כ ומ"מ כתב ב"י לחלק דדוקא כשמוציא בשפתיו ד"ת או מגי שקדושה יתירה היא משא"כ בהרהור בד"ת בלב דלא סגי והילוק נכון הוא:

ביאור הלכה סימן קכ

סעיף ד

* אסור לעבור כנגד וכו' - עיין הטעם במ"ב. ועיין בא"ר בשם של"ה דה"ה דיש ליזהר שלא לעבור בעת שקורין שמע ישראל. כתב בספר מאמר מרדכי וז"ל הטעם מפני שמבטל כונת המתפלל ולפ"ז נראה דאם המתפלל משלשל הטלית על פניו כמו שנוהגים הרבה דמותר לעבור על פניו ודוגמא לדבר לקמן בס"י קכ"ח ס"ג דכתב רמ"א דגם הכהנים לא יסתכלו בידיהם ושע"כ נהגו לשלשל הטלית ואיתא עוד שם בענין המימין דאם מנהג הכהנים לשלשל הטלית דשרי לישא כפיו אפי' יש לו כמה מומין וה"נ י"ל דמועיל שלשול הטלית ומ"מ ראוי לחוש ולהחמיר עכ"ל ובפרט לפי מה שכתב הח"א דטעם האיסור מפני שמפסיק בין המתפלל להשכינה כודאי אין להקל בזה: